

título individual, como Mary Kingsley o Mary Slessor que aportaron un punto de vista más abierto y empático sobre las culturas con las que contactaban.

La búsqueda de identidad por parte de unos personajes femeninos atravesados por coordenadas espacio-temporales son los protagonistas del artículo de María Jesús Orozco Vera “Espacios de intimidad y de revelación en la dramaturgia de Antonia Bueno”. El espacio que esta autora recrea en sus obras es tanto un espacio evocador, como un elemento fundamental de la trama, así como un agente desestabilizador, ya que abarca desde los “no lugares” a los que nos referíamos antes al cuerpo femenino, deviniendo éste un espacio de creación más.

La autora sino-americana Sui Sin Far, pseudónimo de Edith Maude Eton, y los espacios de hibridez étnica y la conciencia de género constituyen el tema de investigación del artículo de Eulalia Piñero. El interés por Sui Sin Far radica en que cambió el espacio doméstico por el étnico, un espacio de movilidad y diáspora en el que no se reconocía en ninguna nacionalidad, construyendo, pues, su identidad a partir de la performatividad étnica con el fin de conseguir mayor visibilidad social y agencia para su comunidad.

En “Escritoras, protagonistas femeninas y espacios urbanos en la narrativa catalana de los años veinte y treinta del novecientos”, de Juan M. Ribera Llopis, las autoras estudiadas son María Teresa Vernet y Mercè Rodoreda. Ribera se plantea cómo la incorporación de las mujeres a la literatura permitió reflejar la condición de las mujeres de su época mediante un claro giro urbano, ya que la ciudad facilitaba a las mujeres el poderse convertir en actantes, estableciendo un claro nexo entre narrativa urbana y escritura femenina.

La ciudad es también el tema central del artículo de Marina Sanfilippo y, más concretamente, la ciudad de Roma y la visión que de ella dan diversas autoras del siglo XX, donde la ciudad ocupa un papel destacado, entre ellas Sibilla Aleramo, Grazia Deledda, Alba de Céspedes, Natalia Ginzburg, Elsa Morante, Elisabetta Rasy o Alessandra Lavagnino, entre otras, dando relevancia a un espacio urbano donde la mujer se mueve entre mercados y tiendas, simbolizadas por sus escaparates.

De los escaparates pasamos a las ventanas, ya que el volumen se cierra con la aportación de Elisabetta Sanmartí sobre la ventana como mediador entre realidad y ficción, espacio doméstico–espacio público, en la obra de Carmen Martín Gaité, a partir de 6 de sus relatos. El germen del estudio se halla en una exposición y una conferencia que llevaron a la autora a plantear la ventana como espacio fronterizo y vía de fuga para las mujeres, al ser el espacio liminal entre el doméstico y el público.

El conjunto de estas aportaciones permite profundizar y ampliar en el conocimiento del empoderamiento y agencia de las mujeres a través de la ocupación de espacios que hasta hace poco les eran vedados y cómo ello se viene plasmando en los artefactos culturales, de diversa procedencia y origen que, lejos de caer en esencialismos, sí hacen advertir de la existencia de elementos comunes en la transición de las mujeres hacia la igualdad de condiciones.

Por Maria Antònia MASSANET
Universitat de les Illes Balears

GREGORI SOLDEVILA, Carme: *Anotacions al marge: els aforismes de Joan Fuster*. PUV: València, 2011.

Joan Fuster reivindicà insistentment l'assaig, per la seva qualitat de modalitat textual centrada en l'anàlisi i la reflexió intel·lectuals, com el gènere més adequat per encabir la seua producció literària. Sens dubte, l'escriptor es trobava còmode dins d'un gènere que possibilita, com cap altre, la indagació del món i la revisió crítica, objectius que, per altra banda, subjauen a tota l'escriptura fusteriana i que es concreten en l'establiment d'una actitud intel·lectual determinada que reclama, de manera conscient i deliberada, la reflexió del lector. I és que, per a Fuster, l'exercici de la lectura és incomplet si no compta amb la col·laboració del receptor de l'obra, de qui espera una tasca de reflexió i meditació del text llegit. Dins d'aquests paràmetres els aforismes, textos breus que Fuster escrigué al llarg de tota la seua producció, ocupen un lloc peculiar: donades les seues particulars característiques de condensació i brevetat –ja que el pensament que contenen es formula d'una manera sintètica, sense cap recolzament

argumental-, es corre el perill que es produeca en ocasions una certa ambigüitat interpretativa respecte a la correcta descodificació del text. En aquest sentit però, el llibre que ara ens ocupa, un estudi al voltant d'aquests textos tan rellevants dins l'escriptura fusteriana, resulta una guia imprescindible.

A la introducció del llibre la seua autora, Carme Gregori, formula clarament el seu doble objectiu: facilitar la comprensió de l'univers literari de Joan Fuster i servir d'estímul auxiliar per a la seua lectura. Sens dubte, tots dos objectius són aconseguits plenament gràcies a l'enfocament del que parteix l'autora qui, des d'una perspectiva crítica i científica, ens aproxima a l'obra fusteriana sense deixar escapar el plaer que suposa la lectura dels textos de l'autor i la inevitable seducció que aquests exerceixen en els lectors. La seua dilatada experiència docent i de recerca universitària són claus en la concepció de l'estudi, que s'estructura en tres grans capítols, sent l'eix vertebrador de tots ells l'establiment de les claus interpretatives de l'univers literari de l'autor.

El primer capítol, que duu per títol "La vella i acreditada fórmula de l'aforisme" gira al voltant de la definició de l'aforisme i les formes en què aquest s'estructura. L'aforisme constitueix una modalitat textual amb un estil característic propi basat, com hem dit, en la brevetat i la condensació del pensament. A partir del marc teòric, Gregori destaca l'ús que Fuster fa dels aforismes des d'una perspectiva comparatista tot diferenciant els aforismes d'altres formes de tradició genèrica com ara la sentència o l'epígrama, per mostrar el minuciós treball d'elaboració retòrica, on el joc irònic -que sol introduir en els aforismes una perspectiva nova, sovint provocadora o paradoxal- esdevé fonamental. La qüestió de l'estil Gregori l'enllaça, seguidament, amb una anàlisi dels títols triats per Fuster per als diferents reculls aforístics. La tria respon, majoritàriament, a la tendència contemporània d'utilitzar designacions metafòriques -i no indicacions genèriques- en la titulació dels llibres. En ocasions però, els títols dels reculls d'aforismes plantegen paradoxes de difícil resolució pel contrast que es produeix entre el títol del llibre i els aforismes que s'hi recullen, i és gràcies al treball d'anàlisi i interpretatiu de l'autora que s'entenen millor uns textos que posen en joc competències i coneixements complexos. Així mateix, i mitjançant l'estudi dels aforismes de caràcter metadiscursiu, Gregori posa de relleu com el pensament fusterià, articulad des del racionalisme cartesià, reivindica la subjectivitat i el dret a la contradicció i a la incertesa com a garanties d'efectivitat en la recerca constant de la veritat i la comprensió del món, establint així un punt de vista que ofereix una alternativa a la valoració que s'aplica habitualment a la producció fusteriana. D'altra banda, les indicacions que Gregori apunta en aquest apartat sobre els usos metadiscursius traspassen els límits dels aforismes i són aplicables al conjunt de l'obra de l'autor, de manera que l'estudi adquireix un abast potencial superior al dels objectius inicials. La primera part de l'estudi es tanca, finalment, amb l'anàlisi de la varietat de formes que adopten els aforismes fusterians, si bé destaca el fet que tots comparteixen la voluntat comuna de replantejar les conviccions adquirides i trencar, per tant, les expectatives creades pel lector model.

El segon capítol del llibre es dedica a analitzar un fet que potser no ha estat destacat suficientment en l'escriptura fusteriana com és el que aquesta es desenvolupa, fonamentalment, en funció de l'assimilació personal de les seues lectures. A partir de la noció de transtextualitat i les diferents manifestacions en què es concreta, Gregori es dedica a rastrejar la relació dialògica que estableixen els textos fusterians amb les lectures de l'autor, i analitza, particularment, les relacions intertextuals i hipertextuals. Així per exemple, l'autora assenjala com en el cas de les citacions, aquestes acostumen a tenir una funció auxiliar, de pretext o de corroboració de les idees més que no l'ús més habitual, el de ser emprades com a font d'autoritat, com potser cabria esperar. La relació establerta entre el text citat i l'aforisme, com destaca la professora, és molt àmplia i variada, si bé la que es basa en el joc irònic i el contrast resulta fonamental. D'altra banda, les referències, que operen mitjançant l'al·lusió a l'autor l'obra del qual Fuster comenta, funcionen d'una manera molt semblant i és on més obertament Fuster exposa el judici valoratiu de les obres llegides i la reivindicació dels seus gustos personals. Finalment, Gregori repassa la presència d'altres modalitats intertextuals, el plagi, l'al·lusió i la referència, modalitats que comparteixen amb els altres manlleus textuals la funció de ser el pretext per establir l'anàlisi literària de l'obra comentada.

Especialment interessant, però, resulta el tercer capítol de l'obra, que encara una tasca particularment complexa i de no fàcil resolució en l'escriptura aforística fusteriana. Gregori evidencia com els aforismes amaguen una elaborada formulació argumentativa que no sempre és rastrejable a causa de la concisió de l'estil i l'ambigua enunciació, trets característics, per altra banda, del gènere. Fent un

repàs als estudis anteriors i arribats a aquest punt, l'autora mamprèn la difícil tasca de guiar el lector en el desxiframent del sentit final d'uns textos de vegades críptics a fi que aquest pugua descodificar adequadament el text i percebre els matisos que, d'altra manera, passarien segurament desapercibuts. Per a dur a terme aquest procés, Gregori enfoca l'anàlisi des de dues articulacions complementàries. A l'apartat "Les claus per resoldre l'enigma" connecta els aforismes amb els textos fusterians que desenvolupen unes idees semblants i els posa a l'abast del lector qui, gràcies a les aportacions de la professora, guanya en seguretat per a la correcta interpretació dels aforismes. El més habitual, però, i tal com s'apunta al darrer apartat del llibre i que tanca l'estudi, "Versions i variacions dels aforismes", és trobar que les idees, que en l'aforisme són sintèticament formulades, estiguen desenvolupades en altres textos més extensos, que presenten la mateixa tesi subjacent dels aforismes, i formulen de manera molt més transparent les idees contingudes en els aforismes.

Com a conclusió podem assenyalar que un aspecte que en conjunt agraeix el lector és que el llibre està ple de referències directes als textos fusterians de manera que, amb la lectura de l'estudi, i sense menystenir en absolut la visió crítica i d'aparell teòric de l'autora, el lector gaudeix de la lectura del text, gràcies, d'una banda, al fet que no hi ha una afirmació o una idea teòrica que no vaja acompanyada d'un aforisme o un text que la il·lustre i, de l'altra, a l'estil de l'autora, entenedor i didàctic que evidencia la seua tasca com a professora universitària. L'estudi que ara en tenim a les mans, per tant, resulta una valuosa eina de lectura per a l'apropament i el millor coneixement de l'obra assagística –i no sols aforística– fusteriana.

Por Mariola APARICIO
Universitat de València
Mariola.Aparicio@uv.es

CASADESÚS BORDOY, Alejandro: *Negra i mallorquina. Orígens i evolució de la novel·la policíaca a Mallorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 2011.

El género policíaco ha experimentado en los últimos años una gran expansión, debido en gran medida a su paulatina aceptación en los círculos académicos y al éxito editorial, que ha posibilitado que surjan nuevos autores y espacios. Es en las décadas de los años 70 y 80 cuando en España comienzan a realizarse de manera activa novelas policíacas localizadas en el territorio nacional, fundamentalmente centradas en dos ciudades: Barcelona y Madrid. Pero ha sido tal la aceptación del género policíaco que ha sido desarrollado a lo largo y ancho de la geografía española, con nuevos autores que han sabido adaptar a la realidad de su ciudad las características propias de este tipo de novelas: Domingo Villar y Diego Ameixeiras en Galicia, José Javier Abasolo en el País Vasco, José Ramón Gómez Cabezas en Ciudad Real o Antonio Lozano y José Luis Correa en Canarias son ejemplos de esta realidad.

En esta línea, Alejandro Casadesús Bordoy, profesor especialista en la novela policíaca, analiza en *Negra i mallorquina. Orígens i evolució de la novel·la policíaca a Mallorca* las aportaciones que desde Mallorca y en catalán se han realizado al género desde una perspectiva diacrónica, a pesar de que algunos de los autores no hayan nacido en la isla, como Palau i Camps y Albert Herranz, pero que sí han hecho de ella su hogar. Casadesús Bordoy diferencia dos generaciones de autores: la primera agrupa a los escritores que comienzan la adaptación y la consolidación del género en los años 80 y está formada por Guillem Frontera –pionero con *La ruta dels cangurs* (1980)–, Llorenç Capellà, Josep Maria Palau i Camps, Antoni Serra y Maria Antònia Oliver, además de las obras puntuales de Miquel Mas i Ferrà, Josep Palou y Jaume Vidal Alcover, autores estos tres de los años 90, década en la que el género se estanca, como en castellano, por una sobreproducción de obras que el público lector no era capaz de consumir; la segunda generación, formada por autores como Sebastià Bennasar, Àlex Volney, Guillem Roselló Bujosa, Miquel Àngel Vidal, Miquel Vicens Escandell, Albert Herranz, Pere Joan Martorell y Carme Riera, se sitúa en el nuevo siglo y aporta una mirada renovadora al género.

Desde el prólogo, firmado por el especialista Àlex Martín Escribà, queda de manifiesto el carácter dual de Mallorca: por un lado, la imagen de isla paradisíaca, la postal idílica de espacio para la calma y para el disfrute del sol y las playas; por otro lado, la visión que no se muestra en los folletos de propaganda turística, esa isla en la que, como en casi todos los lugares del mundo, se cometen